

6. Kane B. (2013), Badiou's Wagner: Variations on the Generic, *The Opera Quarterly*, № 3-4 (Vol. 29), p. 349-354 (eng). doi: 10.1093/oq/kbt030
7. Lee Sh. (2010), 'Alles, was ist, endet.' On dramatic text, absolute music, Adorno, and Wagner's Ring, *University of Toronto Quarterly*, Volume 79, Number 3, 922-940 pp. (eng). doi: 10.3138/utq.79.3.922
8. Oenen van G. (2012). Wagner's case re-opened, *Krisis: Journal for contemporary philosophy*, Issue 1, 90-93 pp. (eng).
9. Scherzinger M. (2012), Wagner redux: Badiou on music for the future, *Contemporary Music Review*, Vol. 31, Nos. 5-6, pp. 461-485 (eng). doi: 10.1080/07494467.2012.759416
10. Vaki F. (2013), Adorno and Badiou on "the case of Wagner:" a new experience of time?, in: *Time theories and music conference: proceedings*, Ionian University, Corfu, 1-9 pp. (eng).
11. Zizek S (2010), Afterword: Wagner, anti-Semitism and 'German ideology', in: Badiou A. *Five lessons on Wagner*, Verso, London, 162-225 pp. (eng).
12. Zizek S. (2006) The politics of redemption, or, why Richard Wagner is worth saving, in: *Lacan: the silent partners*, Verso, London, 231-269 pp. (eng).

© Карпенко Олена

Надійшла до редакції 15.06.2016

УДК 316.276+510.643

РАЙХЕРТ КОСТЯНТИН,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії природничих факультетів
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ГІПОТЕЗА МОВИ МИСЛЕННЯ ДЖ. ФОДОРА Й ЕПІСТЕМІЧНА ЛОГІКА

У статті обґрунтовується теза про схожість між гіпотезою мови мислення Дж. Фодора й епістемічною модальною логікою. Указуються такі спільні риси мови мислення Дж. Фодора й епістемічної логіки, як зацікавленість модальностями (знання, віра, сподівання тощо) та пропозиційними установками як відношеннями. Висловлюється думка про те, що мова мислення Дж. Фодора за певної доробки може цілком бути побудована як різновид епістемічної логіки.

Ключові слова: гіпотеза мови мислення; епістемічна логіка; модальна логіка; пропозиційні установки; відношення.

Постановка проблеми і стан її вивчення. Американський філософ-когнітивіст Джері Фодор у 1975 році запропонував гіпотезу мови мислення (*the Language of Thought hypothesis*). Дж. Фодор намагався реалізувати дві мети. Перша мета полягала в тому, щоб «відновити» існуючу народну психологію свідомості, засновану на здоровому глузді (в оригіналі *the common-sense folk psychology of the mind*), щоб вона відповідала сучасним на той час результатам когнітивних наук і наук, що вивчають поведінку. Сутність цієї психології зводиться до уявлення про те, що люди вірять у речі та бажають речі, чого достатньо для пояснення людської поведінки [9]. Друга мета полягала в тому, щоб надати натуралістичне пояснення тому, як мислення насправді можливе та як люди можуть обґрунтувати раціональність мислення з цього боку [9; 10].

Гіпотеза мови мислення Дж. Фодора має безпосереднє відношення до когнітивної психології та низки дисциплін, які прилягають до неї (філософія психології, експериментальна психологія, психолінгвістика, когнітивна лінгвістика, нейронауки, теорія штучного інтелекту, філософія свідомості й аналітична філософія тощо).

Через це захист і критика цієї гіпотези здійснюються в межах наведених вище дисциплін. Так, гіпотеза мови мислення має таких прибічників як, наприклад, Стивен Пінкер [20, pp. 55-82], Джозеф Лівайн [17], Стивен Лоренс і Ерік Марґоліс [16], Джон Ноулз [15], Джордж Рей [21] і таких противників як, наприклад, Деніел Деннет [6; 7], Браян Лоар [19], Патриція Сміт Черчленд і Пол М. Черчленд [22], Девід Бреддон-Мітчелл і Дж. Фітцпатрік [4], Девід Льюїс [18], Марк Джонсон [13; 14].

Проте слід наголосити, що ані прибічники, ані противники гіпотези мови мислення не намагалися подивитися на неї в контексті її можливого взаємозв'язку із сучасною логікою. Для нас видається очевидною схожість між гіпотезою мови мислення Дж. Фодора та епістемічною логікою. Саме розкриття цієї схожості зі зваженням на можливі відмінності є метою дослідження.

Виклад основного матеріалу. Гіпотеза мови мислення є емпіричним твердженням про природу думки та мислення. Згідно з цією гіпотезою, думка та мислення творяться у психічній мові (в оригіналі *mental language*), яку Дж. Фодор також називає «менталізом». Ця психічна мова є вродженою символічною системою,

яка фізично реалізується в мозку відповідного організму, а також «метамовою, у якій формулюються репрезентації предикатів об'єкт-мови» [10, р. 65]. Думки в рамках менталізу розуміються як так звані «propositional attitudes». Перекласти з англійської мови *propositional attitudes* не так просто, особливо останнє слово у словосполученні: *attitude* можна перекласти як 'позиція', 'відношення', 'ставлення', 'положення', 'поза', 'поставка', 'заявляння', 'установка', навіть як 'атитюд' (= поза у класичному балеті). У російськомовній літературі *propositional attitudes* зазвичай передають як «пропозиціональна установка» [1, с. 1155]. У цій роботі *propositional attitudes* також будуть перекладатися як 'пропозиційні установки'.

Для того щоб пояснити що таке «пропозиційні установки», Дж. Фодор будує теорію пропозиційних установок, формулюючи п'ять її основних умов:

- «пропозиційні установки мають аналізуватися як відношення (*relations*). Зокрема, дієслово в реченні "Джон вірить, що дощить" виражає відношення між Джоном і чимось ще, а позначка (= знак, *a token*) цього речення є істинною, лише якщо Джон знаходиться у відношенні віри до цієї речі (*the belief-relation*)» [8, р. 502], тобто «дощить» тут є термом (*a term*) у реченні «Джон вірить, що дощить» [Там само];

- «теорія пропозиційних установок має пояснювати паралелізм між дієсловами пропозиційних установок і дієсловами висловів (*saying*) ("Умова Вендлера")» [Там само, р. 504]. Ця умова отримала свою назву завдяки уявленню Дж. Фодора про те, що американський філософ мови Зено Вендлер виявив, що між таксономіями дієслів пропозиційних установок і таксономіями дієслів висловів, здійснених на базі синтаксису, є певний ізоморфізм. Це дозволило Дж. Фодору вважати, що «речі, про які ми можемо сказати, що в них *віримо* (ми їх *бажаємо*, ми *сподіваємося* на них, ми *шкодуємо* через них тощо), - це ті ж самі речі, про які ми щось *говоримо* (*стверджуємо*, *доводимо* тощо)» [Там само]. Це означає, наприклад, що якщо Джон говорить, що дощить, то в усякому разі Джон або вірить в те, що говорить, або стверджує те, що бачить тощо;

- «теорія пропозиційних установок має брати до уваги їхню невизначеність (*opacity*) ("Умова Фреґе")» [Там само]. За цією умовою, яка була названа на честь Готлоба Фреґе, пропозиційні установки не є ані істинними, ані хибними за своєю природою. Так, наприклад, якщо Джон стверджує, що дощить, це ще не означає, що дощить насправді, просто Джон стверджує це. Мабуть, тут слід зважати на те, що умова 3 не суперечить умові 1: істинне положення справ не виводиться з істинності відповідності позначки речі;

- «об'єкти пропозиційних установок мають логічну форму ("Умова Арістотеля")» [Там само, р. 505]. Дж. Фодор пояснює цю умову таким чином: «Наші психологічні узагальнення, засновані на здоровому глузді (*common-sense psychological generalizations*), співвідносяться з психічними станами (*mental states*) через свій зміст, і канонічна репрезентація робить те, що може, щоб реконструювати такі змістові відношення як відношення форми. "Умова Арістотеля" вимагає, щоб наша теорія пропозиційних установок раціоналізувала цей процес за допомогою конструювання дієслів пропозиційних установок таким способом, який дозволив би посилення (*reference*) до форми їхніх об'єктів. Зробити це - значить узаконити припущення (*presuppositions*) психології здорового глузду (*common-sense psychology*) та, з цієї причини, справжньої (тобто когнітивної) психології у цілому» [Там само, р. 506];

- «теорія пропозиційних установок має узгоджува-

тися з емпіричними свідцтвами психічних процесів» [8, р. 508], тобто теорія пропозиційних установок має розповідати про те, «чим (позначені (*token*)) пропозиційні установки є, чи хоча б якими фактами є на підставі того, які приписування (*ascriptions*) пропозиційних установок істинні» [Там само, р. 508]. Просто кажучи, теорія пропозиційних установок має бути емпірично правдоподібною.

Дотримання цих п'яти умов теорії пропозиційних установок має привести, на думку Дж. Фодора, до розуміння того, що «пропозиційні установки є відношеннями між організмами та формулами у внутрішній мові, між організмами та внутрішніми реченнями, так би мовити» [Там само].

На підставі сказаного вище можна зробити висновок, що гіпотеза мови мислення є теорією пропозиційних установок. Якщо це так, то цілком природним є намагання Дж. Фодора та його прибічників формалізувати цю теорію: пропозиційні установки постають думками, які описуються такого роду формами речення, як «S вірить, що P», «S сподівається, що P», «S бажає, щоб P» тощо, де S посилається на суб'єкт установки, P є будь-яким реченням, а «що (щоб) P» посилається на пропозицію, яке є об'єктом установки. Якщо прийняти A як субститут таких дієслів установки як «вірить», «бажає», «сподівається», «має намір», «думає» тощо, тоді твердження пропозиційних установок можна представити єдиною формою: S A, що (щоб) P [3].

Проте гіпотезу мови мислення її розробники намагалися представити не лише як теорію пропозиційних установок, але як репрезентаційну теорію свідомості (в оригіналі *Representational Theory of Mind*), яку умовно можна розділити на репрезентаційну теорію думки (*Representational Theory of Thought*) та репрезентаційну теорію мислення (*Representational Theory of Thinking*) [9, р. 17].

Згідно з репрезентаційною теорією думки для будь-якої пропозиційної установки A є унікальне та чітке психологічне відношення R та для всіх речень P і суб'єктів S є S A, що (щоб) P тоді та лише тоді, коли психічна репрезентація #P# така, що (1) S має R до #P# та (2) #P# означає, що P. У такому випадку психічні репрезентації, які встановлюють прямі «об'єкти» пропозиційних установок, виявляються тими, що належать до репрезентаційної або символічної системи, тобто репрезентаціями системи, яка має комбінаторний синтаксис і семантику: структурно складні (молекулярні) репрезентації є системно складеними зі структурно простих (атомарних) елементів, а семантичний зміст молекулярних репрезентацій є функцією семантичного змісту їхніх атомарних елементів спільно з їхніми синтаксичними / формальними структурами [Там само].

Згідно з репрезентаційною теорією мислення психічні процеси, зокрема мислення, складаються з причинно обумовленої послідовності позначок (в оригіналі *tokenings*) психічних репрезентацій. У такому випадку операції над репрезентаціями, які встановлюють сферу психічних процесів, мислення, причинно сприйнятливий для синтаксичних / формальних структур репрезентацій, визначених комбінаторним синтаксисом репрезентаційної / символічної системи [11, р. 12-13].

На думку М. Айдеде, прибічника Дж. Фодора, поєднання двох репрезентаційних теорій - думки та мислення - у рамках репрезентаційної теорії свідомості веде до функціонального матеріалізму: «Психічні репрезентації, охарактеризовані таким чином, є, на найбільш підходящому рівні, сутностями, що функціонально характеризуються, які є (можливо, різноманітно) реалізованими фізичними властивостями суб'єкта, який

має пропозиційні установки (якщо суб'єкт є організмом, тоді реалізовані властивості є, імовірно, нейрофізіологічними властивостями мозку)» [3].

У ході огляду гіпотези мови мислення Дж. Фодора впадає в очі розюча подібність менталізу до формально-логічної мови типу епістемічної модальної логіки. Справді, Дж. Фодора цікавлять модальності (стани) організму, який оперує певною мовою мислення: віра, сподівання, знання, сумнів, заперечення тощо. Достатньо згадати приклад самого Дж. Фодора: «Джон вірить, що дощить». Такого роду висловлюваннями цікавиться епістемічна логіка, якщо брати її в широкому смислі. Задачею епістемічної логіки є аналіз складнопідрядних речень з підрядними, які вводяться сполучником «що» (іноді «щоб») і дієсловами головного речення «вірити», «стверджувати», «сумніватися», «знати» тощо. Розробники епістемічної логіки вважають, що «такі речення виражають відношення між особою (агентом) і думкою, яка виражена підрядним реченням. У логічній літературі їх називають пропозиційними чи пізнавальними установками» [1, с. 1155]. Як можна бачити, епістемічна логіка має справу з пропозиційними установками, які є ключовими для гіпотези мови мислення Дж. Фодора. Важливо, що в епістемічній логіці пропозиційні установки розуміються подібно до того, як вони розуміються в гіпотезі Дж. Фодора, а саме - як відношення: «Пропозиційна установка (*a propositional attitude*) є відношенням, яке встановлюється між особою (*a person*) та реченням (*a proposition*) на підставі того, що особа має певні установки (*attitudes*) щодо цього речення. Приміром, прикладами пропозиційних установок можуть служити віра, бажання та знання» [5, р. 232]. Звідси гіпотетично можна припустити, що Дж. Фодор побудував різновид епістемічної (модальної) логіки, яка має пояснити народну психологію свідомості, основу на здоровому глузді, тобто епістемічну логіку для когнітивної психології.

Якщо все ж таки припускати, що Дж. Фодор побудував певну епістемічну логіку, тоді треба зауважити, що він лише запропонував начала такої логіки, не давши таких невід'ємних складових, як правило, будь-якої логіки, як аксіоми та правила вивідності. Проте, вважаємо, що побудувати систему епістемічної логіки не становить великих труднощів, про що йдеться далі.

Свого часу фінські філософи-логіки Георг Генрік фон Врігт [23] і Яакко Хінтікка [12] запропонували розглядати пропозиційні (пізнавальні) установки як модальності, тобто як висловлювання, що містять модальні оператори. В епістемічних логіках широко використовуються аксіомні схеми та правило вивідності Курта Геделя. Перша аксіомна схема така: $\Box A \supset A$. Російський філософ та економіст В. Н. Костюк пояснює цю аксіому таким чином: "Якщо твердження *A* входить до складу знання, то воно істинне" [2, с. 450]. Друга аксіомна схема: $\Box(A \supset B) \supset (\Box A \supset \Box B)$. "Якщо відомо, що *A* імплікує *B* та відомо *A*, то відомо *B*" [2, с. 450]. Третя аксіомна схема: $\neg \Box A \supset \Box \neg A$. "Якщо *A* невідомо, то відомо, що *A* невідомо" [2, с. 450]. Врешті, правило вивідності Курта Геделя: "Якщо можна довести *A*, то можна довести $\Box A$ (правило Геделя)" [Там само]. Тут треба зробити пояснення нотації, яка використовується: \Box - це модальний оператор, який змістовно інтерпретується як "відомо, що" чи "знаю, що", \supset - знак матеріальної імплікації, \neg - заперечення (частка "не").

За аналогією можна сформулювати правило вивідності для епістемічної логіки Дж. Фодора: якщо є *P*, то є і *S A*, що (щоб) *P*, тобто якщо є речення (*P*), то є і пропозиційна установка (*A*) суб'єкта (*S*) щодо цього речення (*P*), бо суб'єкт не просто так будує та висловлює те чи

інше речення; на суб'єкта впливають ситуація, контекст, його стан тощо (тобто прагматичний аспект).

Також за аналогією можна сформулювати аксіомні схеми для епістемічної логіки Дж. Фодора. Перша аксіомна схема буде такою: *S A*, що (щоб) $P \supset P$, тобто якщо є пропозиційна установка (*A*) суб'єкта (*S*) щодо речення (*P*), то є і саме речення (*P*). Приклад: якщо Джон вірить, що дощить, то є "Дощить".

Друга аксіомна схема буде такою: *S A*, що (щоб) $(P_1 \supset P_2) \supset (S A, \text{ що (щоб) } P_1 \supset S A, \text{ що (щоб) } P_2)$, тобто якщо є пропозиційна установка (*A*) суб'єкта (*S*) щодо того, що одне речення (*P*₁) імплікує інше речення (*P*₂), і є пропозиційна установка (*A*) суб'єкта (*S*) щодо речення (*P*₁), то є і пропозиційна установка (*A*) суб'єкта (*S*) щодо речення (*P*₂). Приклад: якщо Джон вірить, що якщо дощить, то треба брати парасольку, і Джон вірить, що дощить, то Джон вірить, що треба брати парасольку.

Третя аксіомна схема буде такою: $\neg S A, \text{ що (щоб) } P \supset S A, \text{ що (щоб) } \neg S A, \text{ що (щоб) } P$, тобто якщо немає пропозиційної установки (*A*) суб'єкта (*S*) щодо речення (*P*), то є пропозиційна установка суб'єкта (*S*) щодо того, що немає пропозиційної установки (*A*) суб'єкта (*S*) щодо речення (*P*). Приклад: якщо Джон не вірить, що дощить, то Джон вірить, що він (Джон) не вірить, що дощить.

Тут треба зробити певні зауваження щодо філософських проблем епістемічних логік, розв'язання яких має вплинути на технічний бік цих логік. Передусім ідеться про проблему кваліфікації пропозиційних установок. Суб'єкт може бути абсолютно впевненим щодо своїх пропозиційних установок відносно певного речення, яке він побудував і виразив у вигляді висловлювання, бо суб'єкту краще відомо, чи знає він те, що говорить, чи вірить він у те, що говорить, чи навіть обманує він. Щодо інших суб'єктів цей суб'єкт не може бути абсолютно впевненим, він може лише здогадуватися, що він правильно встановив пропозиційну установку іншого суб'єкта на підставі інтерпретації контексту чи проведеної експертизи (наприклад, іспит на знання) чи просто того, що говорить інший суб'єкт. Часто останнє в епістемічній логіці береться до уваги як головне: суб'єкт довіряє тому, що сказав інший суб'єкт, не завжди припускаючи, що інший може обманювати чи фантазувати, чи практикуватися в риториці чи поетиці, тобто суб'єкт не бере до уваги наміри, інтенції іншого суб'єкта, хоча треба зауважити, що їх не завжди можна встановити, навіть виходячи з контексту чи ситуації. Довіра до того, що говорить інший, може обернутися для того, хто хоче формалізувати сказане іншим мовою епістемічної логіки, простим дублюванням логічною мовою висловів, зроблених природною мовою, а не зрозумілим і точним відображенням актуального стану речей. Ми припускаємо, що ця проблема має прагматичний характер: вона пов'язана з прагматикою природної мови та прагматикою логічної мови; перша пропонує багато різноманітних варіантів для інтерпретації висловлювань, зроблених природною мовою, через велику кількість випадковостей, чинників, на які не можна зважити чи які не можна просто виявити, а друга не має чітких критеріїв вибирання саме тієї інтерпретації, яку мав на увазі той, хто запропонував це висловлювання, щоб надалі його формалізувати та отримувати з нього - уже просто механічно (технічно) - нову інформацію, яка може стати новим знанням.

Як же намагалися і намагаються розв'язати проблему кваліфікації пропозиційних установок логіки? Є два підходи до розв'язання цієї проблеми. Перший підхід запровадив Я. Хінтікка, його сутність полягає в такому: "Необхідно абстрагуватися від реальної обмеженості здатності емпіричного агента простежувати

дедуктивні зв'язки та як агент розглядати ідеалізовану особу, суб'єкта, який створює теорію та який позбавлений всіх індивідуальних якостей" [1, с. 1155]. Тобто в такій версії епістемічної логіки суб'єкт розглядається як ідеальний агент, теоретичний конструкт діяча, а будь-яка модальність - як ідеальна потенційна пізнаваність. Тут епістемічна логіка постає як сконструйована формальна (формально-логічна) система, а її результати - як наслідки приписування того, якими мають бути речі, а не описування того, якими речі є насправді.

Другий підхід критично ставиться до ідеалізації: "Особа епістемічної установки фактично ототожнюється з можливим знанням, яке включає всі його логічні наслідки, з усезнаючим "універсальним розумом", богом. З такого аналізу повністю вислизає обмеженість горизонту знань реальної особи, її логічних і пізнавальних можливостей, - обмеженість, яка з використанням слабшої ідеалізації неодмінно повинна бути зваженою адекватною логічною теорією епістемічних і докстичних установок. За такого осмислення модальностей знання та віри вони ототожнюються зі збірним образом реальних осіб чи з певним рівнем формування погляду" [1, с. 1155].

Якщо треба побудувати епістемічну логіку Дж. Фодора, то тут необхідно зважати на другий підхід, тому що мова мислення Дж. Фодора є вродженою мовою: якщо мова мислення вроджена, то про її сконструйованість не може бути й мови, тут можна лише виявляти певні закономірності з метою відтворити збірний образ суб'єкта й усереднені уявлення про пропозиційні установки суб'єкта.

Наведене вище є лише нарисом можливої побудови епістемічної логіки на основі гіпотези мови мислення Дж. Фодора. Цілком припустимі інші шляхи побудови можливої епістемічної логіки Дж. Фодора. Проте в контексті цієї дослідної роботи важливим є те, що мова мислення Дж. Фодора здебільшого може розглядатися як різновид епістемічної логіки, який потребує подальшої доробки. Але це може цілком зійти за аргумент на підтримку тези про схожість між гіпотезою мови мислення Дж. Фодора й епістемічною логікою.

Підсумовуючи все сказане вище, треба відзначити спільні риси мови мислення Дж. Фодора й епістемічної логіки:

1) гіпотеза мови мислення Дж. Фодора й епістемічна логіка цікавляться модальностями, такими, наприклад, як знання, віра, сподівання тощо;

2) гіпотеза мови мислення Дж. Фодора й епістемічна логіка мають справу з пропозиційними установками;

3) у рамках гіпотези мови мислення Дж. Фодора та в рамках епістемічної логіки пропозиційні установки розуміються як відношення;

4) мова мислення Дж. Фодора - за певної доробки - може цілком постати як різновид епістемічної логіки.

Якщо виходити зі схожості між гіпотезою мови мислення Дж. Фодора й епістемічною логікою, тоді можна углядіти, як мінімум, дві перспективи подальших досліджень. Перша перспектива полягає в тому, що для когнітивної психології як інструмент дослідження можна побудувати спеціальну версію епістемічної модальної логіки.

Друга перспектива полягає в тому, що якщо прийняти точку зору на те, що мова мислення Дж. Фодора є вродженою, то це може відкрити двері для розуміння епістемічної логіки не як спеціально сконструйованої формальної мови (чи як спеціально сконструйованої логічної системи), а як уродженої когнітивної програми. Звідси недалеко до екстраполяції на всі існуючі та

можливі формальні, включаючи логічні, мови уявлення про те, що вони є вродженими мовами мислення. Таким чином, можна буде припустити, що насправді формальні мови не конструюються як спеціалізовані штучні мови для таких галузей пізнання, у яких природна мова видається неефективною та неможливою, а швидше є результатом вивчення й експлікації закономірностей мислення. Більше того, якщо експериментально підтвердиться гіпотеза мови мислення, тоді це дозволить вважати формальні мови дійсно вродженими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бежанишвили М. Н. Эпистемическая логика / Михаил Николаевич Бежанишвили // Энциклопедия эпистемологии и философии науки / [под общ. ред. И. Т. Касавина]. - М. : Канон+ РООИ Реабилитация, 2009. - С. 1155-1158.
2. Костюк В. Н. Эпистемическая логика / В. Н. Костюк // Новая философская энциклопедия : в 4 т. / [общ. рук. В. С. Стёпин, Г. Ю. Семигин]. - Т. 4. Т-Я. - М. : Мысль, 2010. - С. 450-451.
3. Aydede M. The Language of Thought Hypothesis / Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2010 [Електронний ресурс] / Murat Aydede. - Режим доступу : <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/language-thought/>.
4. Braddon-Mitchell D. Explanation and the Language of Thought / D. Braddon-Mitchell, J. Fitzpatrick // Synthese. - 1990. - № 1 (83). - P. 3-29. doi: 10.1007/978-94-011-3716-4_2.
5. Cook R. T. A Dictionary of Philosophical Logic / Roy T. Cook. - Edinburgh : Edinburgh University Press, 2009. - 322 p.
6. Dennett D. C. Cure for the Common Code / Daniel D. Dennett // The Language and Thought Series. - Harvard University Press, 1981. - P. 64-77. doi: 10.4159/harvard.9780674594722.c6.
7. Dennett D. C. Reflections: the Language of Thought Reconsidered // Dennett D. C. The Intentional Stance / Daniel C. Dennett. - Cambridge ; London : MIT Press, 1987. - P. 227-235.
8. Fodor J. A. Propositional Attitudes / Jerry A. Fodor // The Language and Thought Series. - Harvard University Press, 1981. - P. 45-63. doi: 10.4159/harvard.9780674594722.c5.
9. Fodor J. A. Psychosemantics: The Problem of Meaning in Philosophy of Mind / Jerry A. Fodor. - Cambridge : Massachusetts Institute of Technology, 1987. - 187 p.
10. Fodor J. A. The Language of Thought / Jerry A. Fodor. - N.Y. : Thomas Y. Crowell, 1975. - 214 p.
11. Fodor J. A. Connectionism and Cognitive Architecture: A Critical Analysis / Jerry A. Fodor and Zenon W. Pylyshyn // Connections and Symbols / [eds. S. Pinker and J. Mehler]. - Cambridge, Massachusetts : MIT Press, 1988. - P. 3-71. doi: 10.1016/0010-0277(88)90031-5.
12. Hintikka J. Knowledge and Belief: An Introduction to the Logic of the Two Notions / Jaakko Hintikka. - Cornell : Cornell University Press, 1962. - 189 p.
13. Johnson M. Philosophy's Debt to Metaphor / Mark Johnson // The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought / [ed. R. W. Gibbs Jr.]. - Cambridge : Cambridge University Press, 2008. - P. 39-52. doi: 10.1017/cbo9780511816802.004.
14. Johnson M. The Meaning of the Body: Aesthetic of Human Understanding / Mark Johnson. - Chicago ; London : University of Chicago Press, 2007. - 326 p. doi: 10.7208/Chicago/9780226026992.001.0001.
15. Knowles J. The Language of Thought and Natural Language Understanding / John Knowles // Analysis. - 1998. - № 4 (58). - P. 264-272. doi: 10.1093/analys/58.4.264.
16. Laurence S. Regress Arguments against the Language of Thought / Stephen Laurence, Eric Margolis // Analysis. - Vol. 57. - 1997. - № 1. - P. 60-66. doi: 10.1093/analys/57.1.60.
17. Levine J. Demonstrating in Mentalese / Joseph Levine // Pacific Philosophical Quarterly. - 1988. - № 69. - P. 222-240.
18. Lewis D. Reduction of Mind / D. Lewis // Papers in metaphysics and epistemology. - Cambridge University Press, 1999. - P. 291-324. doi: 10.1017/cbo9780511625343.019.

19. Loar B. Must Beliefs Be Sentences? / Brian Loar // PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association. - Vol. 2. Symposia and Invited Papers (1982). - Chicago : University of Chicago Press, 1982. - P. 627-643. doi: 10.1086/psaprocbiennmeetp.1982.2.192488.

20. Pinker S. The Language Instinct / Steven Pinker // The General Psychologist. - Fal 1994. - Vol. 30 (3). - Pp. 103-105. doi: 10.1037/e412952005-009.

21. Rey G. Sensations in a Language of Thought / George Rey // Philosophical Issues. - Vol. 1. Consciousness. - 1991. - P. 73-112. doi: 10.2307/1522925.

22. Smith Churchland P. Stalking the Wild Epistemic Engine / Patricia Smith Churchland, Paul M. Churchland // Nous. - Vol. 17. - 1983. - № 1. - P. 5-18. doi: 10.2307/2214808.

23. Georg Henrik von Wright. An Essay in Modal Logic / Georg Henrik von Wright. - Amsterdam : North-Holland Publishing Company, 1951. - 90 p.

Райхерт Константин,

кандидат философских наук, доцент кафедры философии естественных факультетов Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

ГИПОТЕЗА ЯЗЫКА МЫШЛЕНИЯ ДЖ. ФОДОРА И ЭПИСТЕМИЧЕСКАЯ ЛОГИКА

В статье обосновывается тезис о сходстве между гипотезой языка мышления Дж. Фодора и эпистемической модальной логикой. Указываются общие черты языка мышления Дж. Фодора и эпистемической логики, такие как заинтересованность модальностями (знание, вера, надежда и так далее) и пропозиционными установками как отношениями. Высказывается мнение о том, что язык мышления Дж. Фодора при определённой доработке может быть вполне построен как одна из версий эпистемической логики.

Ключевые слова: гипотеза языка мышления; эпистемическая логика; модальная логика; пропозиционные установки; отношения.

Rayhert Konstantin,

candidate of philosophical sciences, associate professor of the department of philosophy of natural sciences faculties, Odessa I. I. Mechnikov National University

THE J. FODOR'S LANGUAGE OF THOUGHT HYPOTHESIS AND EPISTEMIC LOGIC

The study is to show the similarities between J. Fodor's Language of Thought hypothesis and epistemic modal logic. According to the J. Fodor's hypothesis there is the language of thought (also called "Mentalese") that is the meta-language in which mental representations of attitudes of organism to propositions expressed in object-language (for example: knowledge, belief, hope, desire, statement) are formulated. These attitudes are called "propositional attitudes". In the hypothesis propositional attitudes are thoughts and relations between organism and proposition. Propositional attitudes are of interest for epistemic modal logics. In epistemic logics propositional attitudes are relations considered as modalities, i.e. propositions with modal operators. On certain conditions J. Fodor's Language of Thought hypothesis may be considered as a sort of epistemic modal logic, only it would require certain updating as a formal logical system. The similarities between J. Fodor's Language of Thought and epistemic modal logics give two opportunities. First opportunity is to make special version of epistemic modal logic as an instrument of research for cognitive psychology based on J. Fodor's Language of Thought hypothesis. Second opportunity is to accept the idea of J. Fodor's Language of Thought as an innate language and to attain comprehension that epistemic modal logics are not especially constructed formal languages (formal systems) but innate cognitive programs. It might enable to extrapolate the idea of innate languages onto all formal languages including logical languages and to attempt verifying that idea experimentally within cognitive sciences.

Key words: language of thought hypothesis; epistemic logic; modal logic; propositional attitudes; relations.

REFERENCES

1. Bezhanishvili, M. N. (2009). Epistemic Logic. *Encyclopedia of Epistemology and Philosophy of Science*. Moscow: Canon+ Rehabilitation, pp. 1155-1158.
2. Kostyuk, V. N. (2010). Epistemic Logic. *New Philosophical Encyclopedia*. Vol. 4. Moscow: Mysl, 2010, pp. 450-451.
3. Aydede M. (2010), The Language of Thought Hypothesis, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, available at: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/language-thought/>.
4. Braddon-Mitchell, D. & Fitzpatrick, J. (1990). Explanation and the Language of Thought. *Synthese*. № 1 (83), pp. 3-29. doi : 10.1007/978-94-011-3716-4_2.
5. Cook, R. T. (2009). *A Dictionary of Philosophical Logic*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
6. Dennett, D. C. (1981). Cure for the Common Code, *The Language and Thought Series*. Harvard University Press, pp. 64-77. doi: 10.4159/harvard.9780674594722.c6.
7. Dennett, D. C. (1987). Reflections: the Language of Thought Reconsidered. *The Intentional Stance*. Cambridge; London: MIT Press, pp. 227-235.
8. Fodor, J. A. (1981). Propositional Attitudes. *The Language and Thought Series*. Harvard University Press, pp. 45-63. doi: 10.4159/harvard.9780674594722.c5.
9. Fodor, J. A. (1987). *Psychosemantics: The Problem of Meaning in Philosophy of Mind*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
10. Fodor, J. A. (1975). *The Language of Thought*. N.Y.: Thomas Y. Crowell.
11. Fodor, J. A. & Pylyshyn Z. W. (1988). Connectionalism and Cognitive Architecture: A Critical Analysis. *Connections and Symbols*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, pp. 3-71. doi: 10.1016/0010-0277(88)90031-5.
12. Hintikka, J. (1962). *Knowledge and Belief: An Introduction to the Logic of the Two Notions*. Cornell: Cornell University Press.

13. Johnson, M. (2008). Philosophy's Debt to Metaphor. *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 39-52. doi: 10.1017/cbo9780511816802.004.
14. Johnson, M. (2007). *The Meaning of the Body: Aesthetic of Human Understanding*. Chicago; London: University of Chicago Press. doi: 10.7208/Chicago/9780226026992.001.0001.
15. Knowles, J. (1998). The Language of Thought and Natural Language Understanding. *Analysis*. № 4 (58), pp. 264-272. doi: 10.1093/analys/58.4.264.
16. Laurence, S. & Margolis, E. (1997). Regress Arguments against the Language of Thought. *Analysis*. Vol. 57. № 1, pp. 60-66. doi: 10.1093/analys/57.1.60.
17. Levine, J. (1988). Demonstrating in Mentalese. *Pacific Philosophical Quarterly*. № 69, pp. 222-240.
18. Lewis, D. (1999). Reduction of Mind. *Papers in metaphysics and epistemology*. Cambridge University Press, pp. 291-324. doi: 10.1017/cbo9780511625343.019.
19. Loar, B. (1982). Must Beliefs Be Sentences? *PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association*. Vol. 2. Symposia and Invited Papers (1982). Chicago: University of Chicago Press, pp. 627-643. doi: 10.1086/psaprocbsienmeetp.1982.2.192488.
20. Pinker, S. (1994). The Language Instinct. *The General Psychologist*, Vol. 30(3), pp. 103-105. doi: 10.1037/e412952005-009.
21. Rey, G. (1991). Sensations in a Language of Thought. *Philosophical Issues*. Vol. 1. Consciousness. 1991, pp. 73-112. doi: 10.2307/1522925.
22. Smith, Churchland P. & Churchland, P. M. (1983). Stalking the Wild Epistemic Engine. *Nous*. Vol. 17. № 1, pp. 5-18. doi: 10.2307/2214808.
23. von Wright, G. H. (1951). *An Essay in Modal Logic*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company.

© Райхерт Костянтин
Надійшла до редакції 13.06.2016

УДК 130.2+347.211(316.74) : 930.85 (001.9+141.3)

СТОВПЕЦЬ ОЛЕКСАНДР,

кандидат філософських наук, докторант

Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського

ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕПОХУ ІНФОРМАЦІЇ Й ПОСТМОДЕРНУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ РАКУРС

У статті аналізуються соціально-філософські аспекти розвитку інституту інтелектуальної власності як специфічного соціального інституту, що існує та функціонує в нових соціокультурних умовах. Зокрема здійснюється спроба переосмислити значення й характер трансформацій у сфері інтелектуальної власності в контексті реалій інформаційного суспільства та постмодерних зрушень.

Ключові слова: інтелектуальна власність; соціальний інститут; інформація; постмодерн; інтелектуальна діяльність; творчість; знання; суспільство.

Постановка проблеми. Актуальність досліджуваної тематики визначається суперечливим характером соціальних відносин навколо інтелектуальної власності. Так, з одного боку, в постіндустріальну епоху спостерігається зростання цінності інформації й, зокрема, збільшується значення інтелектуальної власності. Імовірно, інститут інтелектуальної власності стає невід'ємним соціокультурним атрибутом інформаційного постмодерного суспільства.

Водночас, з іншого боку, незважаючи на колосальне значення інтелектуальної власності для подальшої стимуляції інновацій в епоху інформації, висловлюються серйозні сумніви щодо легітимності категорії «інтелектуальна власність» у сучасних соціокультурних реаліях, звертається увага на можливу переоціненість ролі цього інституту в розвитку сучасного люд-

ства. Окремі дослідники, прибічники глобальних проєктів популяризації знань та свободи інформаційного обміну, навіть стверджують, що в постмодерному контексті в інтелектуальної власності взагалі немає достатнього обґрунтування.

Не принижуючи значення інтелектуальної власності в епоху інформації, усе ж варто визнати очевидним і той факт, що ситуація постмодерну вносить свої корективи в розуміння інтелектуальної власності як феномену і як соціального інституту.

Зазначені явища потребують філософського осмислення. Отже, проблема визначення сучасного статусу інтелектуальної власності, особливостей її функціонування як соціального інституту, інші пов'язані аспекти мають стати предметом соціально-філософської рефлексії.